

Violetta Gul-Rechlewicz

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

**Polityka imigracyjna Holandii i Szwecji
– analiza porównawcza**

**Dutch and Swedish immigration policy
– the comparative analysis**

Słowa kluczowe:

polityka integracyjna, wielokulturowość, holenderska polityka imigracyjna, szwedzka polityka imigracyjna

Key words:

integration policy, multiculturalism, Dutch immigration policy, Swedish immigration policy

Abstract

One of the most important challenges for the contemporary Europe is a growing phenomenon of migration and the inherent need to integrate the immigrants who want to settle here. Problems related to the integration of ethnic minorities have affected almost all the European countries. This is also the case with the Netherlands and Sweden.

Immigration and integration policies of these two flagship multicultural countries have gradually evolved over the last few decades.

The aim of the article is to present and compare these developments in order to reveal significant similarities and differences between the Dutch and Swedish immigration policies.

Wprowadzenie

Jednym z najważniejszych wyzwań dzisiejszej Europy jest zjawisko rosnącej migracji i nieodłączna potrzeba integracji osiedlających się w niej imigrantów. Problemy z integracją „obcych”, które dotknęły niemal wszystkie kraje europejskie przypadły również w udziale Holandii i Szwecji. Polityka imigracyjno-integracyjna tych dwóch flagowych, z punktu widzenia wielokulturowych doświadczeń, krajów na przełomie minionych dziesięcioleci sukcesywnie ulegała i wydaje się nieprzerwanie ulegać przeobrażeniom.

Strach przed imigrantami i towarzyszące mu społeczne niezadowolenie wypierają dziś pielęgnowane od dawna poszanowanie inności, kaleczą idee równouprawnienia oraz tolerancji wobec zróżnicowanych kulturowo grup napływowych. Wydaje się, że na polu mniej lub bardziej sprawnie prowadzonych polityk rządowych względem mniejszości etnicznych niemal wszystkie kraje europejskie uczyniły podobne błędy. Jednym z nich było uznanie imigracji za zjawisko czasowe, a integrację mniejszości ze społeczeństwem przyjmującym, iluzorycznie, za naturalną kolej rzeczy. Integracji prawnej przypisano z góry sukces przyjmując, że naturalizacja imigrantów jest automatycznie gwarantem ich uczestnictwa w obszarze publicznym (tj. w rynku pracy, edukacji, polityce, czy kulturze). Błędnie przyjęto również, iż problemy integracyjne są domeną li tylko mniejszości, zaś większości zupełnie nie dotyczą. Ważną kwestię stanowi również problem tzw. super-zróżnicowania w obrębie samych imigrantów. Ten nowy, krystalizujący się dopiero w sensie publicznej debaty problem, związany z imigrantami zamieszkującymi Europę, objawia się brakiem zrozumienia wśród nich samych z punktu widzenia m.in. różnic międzypokoleniowych, statusu materialnego czy stosunku do religii etc¹.

Powyższe kwestie, kiedyś dość naiwnie i lekko traktowane, mszczą się dziś, zważywszy na niepokojące (nierzadko tragiczne) wydarzenia w całej niemal Europie. Niełatwo bowiem jest stworzyć oraz wdrożyć trudny, już z samego założenia, mocno zróżnicowany wymiarowo (społecznie, politycznie, ekonomicznie, kulturalnie) oraz wielopoziomowo (lokalnie, regionalnie, krajowo, ponadnarodowo) system składający się na politykę imigracyjną oraz integracyjną heterogenicznych kulturowo społeczeństw Europy.

Swoistego „kolorytu” dodaje również niejednoznaczny stosunek krajów europejskich do rosnącej imigracji, co wydaje się dziś stanowić kluczowy problem w zakresie złożoności powyższej problematyki. Nie lada

¹ <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/33-s-luty-2012/wielokulturowosc-w-europie-quo-vadis> [26.02.2015].

wyzwaniem staje się bowiem osiągnięcie ponadnarodowego konsensusu na poziomie płynących z Unii dyrektyw w sprawie np. skutecznych kontroli przy zachowaniu tzw. „granic symbolicznych” czy wspólnej polityki względem uchodźców oraz azylantów².

W odróżnieniu od tradycyjnych krajów funkcjonujących na bazie wielokulturowych doświadczeń, do których zaliczają się Stany Zjednoczone, Kanada czy Australia, kraje europejskie – a przynajmniej część z nich – nie definiują siebie w kategoriach krajów imigracyjnych, bądź swój wielokulturowy status określiły relatywnie niedawno. Pociągnęło to za sobą nieodwracalne skutki społeczne w postaci wykluczenia mniejszości etnicznych przez społeczeństwa przyjmujące, wzajemnego – szeroko rozumianego – braku akceptacji na linii autochtoni/allochtoni, i co ostatnio można zaobserwować, niepokojąco dużego poparcia pewnej części społeczeństw europejskich dla partii antyimigracyjnych. Negatywny ton debat politycznych oraz medialnych nt. imigracji związany z zagrożeniami, terroryzmem, czy kryzysem niszczy dodatkowo kultywowaną przez wieki (m.in. w przypadku Holandii) szczytną ideę „jedności w różnorodności”³.

Zarówno Holandia, jak i Szwecja należą do jednych z najbogatszych krajów Unii Europejskiej. To kraje przyciągające jak magnes wszystkich tych, którzy liczą na poprawę swojego dotychczasowego bytu. To uchodźcy oraz azylanci; imigranci zarobkowi oraz ich rodziny; imigranci czasowi oraz imigranci „jutra”, imigranci europejscy i spoza Europy. Skuszeni perspektywą poprawy życia zasiedlają kraje, które jeszcze do niedawna kojarzone były z otwartością i tolerancją wobec cudzoziemców, z wzorcowo – jak uważano – prowadzoną polityką w zakresie wielokulturowych rozwiązań integracyjnych wobec mniejszości.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie istotnych dla Holandii oraz Szwecji, z punktu widzenia ewoluującej europejskiej polityki imigracyjnej, rozwiązań systemowych w zakresie integracji mniejszości etnicz-

² 16 stycznia 2014 roku Parlament Europejski przyjął rezolucję wzywającą kraje członkowskie do respektowania i monitorowania prawa do swobodnego przepływu osób w Unii Europejskiej. Zob.: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0386+0+DOC+XML+V0//PL> [12.02.2015].

³ Warto nadmienić, że multikulturalizm jeszcze do niedawna interpretowany był jako „atrakcyjny dodatek”, „wyróżnik tolerancji”, czy „element wzbogacający” jedną kulturę przez drugą. Z jednej strony, zbyt schematycznie i bezpośrednio traktowany poprzez ciąg prostych skojarzeń różnicujących przedstawicieli odrębnych, obcych sobie kultur, z drugiej zaś poddawany krytyce, jako niepotrzebna, szkodliwa celebrowanie stanu rzeczy, który w istocie ma niewiele wspólnego z liberalno-demokratycznymi wartościami. Zob.: W. Kymlicka, *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*, Washington 2012.

nych – wspólnych obszarów strategicznych, ale również i tych, które w sposób znaczący różnią te dwa kraje od siebie.

Wspólna idea polityki imigracyjnej – aspekt europejski

Kwestia integracji imigrantów wraz z zaostrzoną ponad dekadę temu debatą związaną ze zmianami polityki względem mniejszości etnicznych jest rozpatrywana dzisiaj, tak na szczeblach poszczególnych polityk narodowych, jak również na poziomie wspólnotowym Unii Europejskiej. Poszukiwane są wciąż nowe, bardziej skuteczne rozwiązania systemowe, nierzadko mocno kontrowersyjne, jak w przypadku zaostrzonej polityki imigracyjnej w Holandii.

Problem integracji imigrantów, z punktu widzenia realnych rozwiązań w ramach polityki imigracyjnej, pojawił się na terenie Europy stosunkowo późno – dopiero w drugiej połowie 2003 roku. W efekcie w 2004 roku weszła w życie agenda Unii Europejskiej w sprawie imigracji, integracji oraz zatrudnienia nowych obywateli UE⁴. Dokument ten stał się niejako bazą pod przyszłą wspólną politykę Unii Europejskiej w zakresie integracji mniejszości etnicznych⁵.

Jednym z ważniejszych kroków uczynionych w tym czasie (2004 r.) była również, z punktu widzenia dążeń wspólnotowych, publikacja *Europejskiego podręcznika integracji (European handbook on integration)* zawierająca najlepsze praktyki i wiedzę na temat integracji imigrantów w 25 państwach członkowskich Unii Europejskiej. Istotę publikacji stanowi szczegółowa analiza programów wprowadzających mniejszości etniczne (w tym uchodźców oraz azylantów) w nowe, obce im kulturowo środowisko. Ocenie poddano, m.in. udział imigrantów w życiu społeczno-politycznym oraz kulturalnym kraju osiedlenia wraz ze skalą akceptacji no-

⁴ Por.: A. Kicingier, *Unia Europejska Wobec Zagadnienia Integracji Imigrantów*, CEFMR Working Paper 2, Warszawa 2005.

⁵ Zaznaczyć należy, iż źródłem wspólnej polityki imigracyjnej dla krajów Unii Europejskiej należy szukać w ustanowionym w 1997 roku traktacie z Amsterdamu, który wszedł w życie w 1999 roku ustanawiając prawny fundament wspólnej polityki azylowej i imigracyjnej w Unii Europejskiej. Kolejny krok stanowił szczyt w Tampere (Finlandia, 1999 rok), który doprowadził do stworzenia programu politycznego i planu pracy dla stopniowego budowania sprzężonej polityki imigracyjnej. Komunikat w sprawie polityki imigracyjnej Wspólnoty z 2000 roku ustalił ramy analizowanej polityki Unii Europejskiej. Więcej w: V. Gul-Rechlewicz, *Polityka mniejszościowa Królestwa Niderlandów – kontrowersje i dylematy*, w: *Společne dylematy Europy*, Red. D. Gizickiej, Toruń 2009.

wych wartości w kontekście porównawczym, biorąc pod uwagę wszystkie kraje Unii Europejskiej⁶.

Istotnym z punktu widzenia integracji cudzoziemców jest Program Haski przyjęty przez Radę Europy (2004 r.) w celu umocnienia krajów Wspólnoty w zakresie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Znalazły się w nim kluczowe kwestie odnoszące się do integracji imigrantów. Sprawy integracji mniejszości uznano bowiem za priorytetowe i umieszczono je w stosownym dokumencie w postaci zasad podstawowych („Common Basic Principles on Immigrant Integration UE”) sprowadzających się do najważniejszych obszarów sfery integracyjnej, tj. zatrudnienia, edukacji, uczestnictwa w życiu społecznym oraz do aspektów związanych z przeciwdziałaniem w zakresie dyskryminacji i wykluczeniu społeczności imigranckiej⁷.

Kolejne lata, to szereg zupełnie nowych lub sukcesywnie udoskonalanych, nowelizowanych rozwiązań, mających na celu stworzenie wspólnej dla krajów Unii Europejskiej polityki imigracyjno-integracyjnej, która korespondowałaby na gruncie narodowych rozwiązań systemowych.

Na uwagę zasługuje zatem m.in. Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie strategii i środków na rzecz integracji imigrantów w Unii Europejskiej pochodząca z 2006 roku, która wskazując newralgiczne obszary w zakresie polityki imigracyjnej zaleca, m.in. wzmożone prace nad:

- podnoszeniem szans imigrantów na zatrudnienie i zmniejszaniem różnic na tym poziomie między nimi a społecznością przyjmującą,
- stwarzaniem lepszych szans dla imigrantów i ich potomków w zakresie szkolnictwa i języka,
- poprawą edukacji politycznej i obywatelskiej, udziałem i reprezentowaniem imigrantów we wszystkich właściwych sferach sprawowania rządów w społeczeństwie obywatelskim,
- zwalczaniem rasizmu, ksenofobii i dyskryminacji wobec imigrantów (m.in. w miejscu pracy, szkole, służbie zdrowia, służbach publicznych, mediach, polityce)⁸.

⁶ Celem podręcznika jest (kolejne edycje ukazały się w 2007 oraz 2010 roku) promowanie współpracy w dziedzinie integracji na szczeblu europejskim poprzez wymianę doświadczeń i informacji a skierowany jest do podmiotów kształtujących politykę (teoretyków i praktyków) na szczeblu krajowym oraz unijnym (lokalnym, regionalnym). Podręcznik integracji stanowi w założeniu „ewoluujący instrument” cyklicznie uaktualniany. Zob. też: http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=12892 [12.04.2015]

⁷ http://ec.europa.eu/ewsi/en/EU_actions_integration.cfm [12.02.2015]

⁸ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0318+0+DOC+XML+V0//PL> [12.14.2015]

Istotną jest również dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE w sprawie powrotów (2008)⁹, która stanowi obecnie najważniejszy akt prawny realizujący wspólną politykę migracyjną UE w zakresie nielegalnych imigrantów oraz Traktat Lizboński poprzez, który dokonano zmian instytucjonalnych wprowadzając w odniesieniu do legalnej migracji procedurę współdecydowania oraz głosowania większością kwalifikowaną, a także nową podstawę prawną dotyczącą środków integracji (2009)¹⁰. Wartą przywołania jest również, pochodząca z 2011 roku, wspólna agenda na rzecz integracji obywateli państw trzecich w Unii Europejskiej, w której szczególnie nacisk położono na zapewnienie pełnego uczestnictwa imigrantów we wszelkich aspektach życia społecznego.

Jednym z ostatnich dokumentów zasługujących na krótkie, z racji charakteru niniejszego artykułu, omówienie jest Program Sztokholmski, w którym zostały określone priorytety Unii Europejskiej w obszarze sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa na okres 2010-2014. Bazując na dwóch niezwykle istotnych, z punktu widzenia rozwoju polityki imigracyjnej, osiągnięciach: programu z Tampere¹¹ oraz korespondującego z nim programu haskiego, stworzono nowy, obszerniejszy, bardziej kompleksowy dokument, tj. program sztokholmski¹². Ma on pomóc sprostać przyszłym wyzwaniom przed, którymi stoi Europa w zakresie integracji mniejszości etnicznych poprzez działania ukierunkowane na interesy i potrzeby obywateli w trzech priorytetowych obszarach: sprawiedliwości, wolności oraz bezpieczeństwa. Plan działania w ramach, którego realizowany jest program obejmuje tzw.: *Europę Praw; Europę Sprawiedliwości; Europę, która chroni; Dostęp do Europy; Europę Solidarności oraz Europę w świecie zglobalizowanym*¹³.

Celem wspólnej europejskiej polityki imigracyjnej jest zwrócenie uwagi na szczególne sytuacje państw członkowskich UE, tak aby realizowana przez nie strategie wobec imigrantów miały szanse zaistnieć na gruncie partnerstwa w oparciu o indywidualne potrzeby każdego z zainteresowanych podmiotów. Istotnym celem owej współpracy są również konkretne działania w kierunku wkładu legalnej migracji w społeczno-gospodarczy

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32008L0115> [13.03.2015]

¹⁰ http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_pl.htm [12.02.2015]

¹¹ http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm [13.02.2014]

¹² http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/jl0034_pl.htm [13.02.2014]

¹³ http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0034_pl.htm [13.04.2014] oraz <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52010XG0504%2801%29> [13.02.2015]

rozwój Unii, jako całości przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb każdego z osobna kraju Wspólnoty. Dobrobyt, solidarność oraz bezpieczeństwo stanowią zaś wspólny punkt odniesienia w zakresie skoordynowanych i zintegrowanych działań wszystkich zainteresowanych.

Zarówno Holandia, jak i Szwecja pracują od lat na rzecz integracji mniejszości etnicznych zamieszkujących ich kraje. Metodą prób i błędów kreują swoje polityki względem imigrantów. Tworząc strategie w dużej mierze opierają się na dyrektywach płynących z Unii Europejskiej, zachowując jednocześnie autonomię w zakresie własnych polityk imigracyjnych.

Polityka imigracyjna Holandii w zarysie

Holandia określiła się, jako kraj imigracyjny stosunkowo późno, bo w 2001 roku¹⁴. Nie oznacza to jednak, że Królestwo nie miało do tego czasu doświadczeń związanych z imigrantami. Pierwsza duża fala cudzoziemców przybyła do Holandii w XVII wieku. Byli to francuscy hugenoci, którzy po odwołaniu przez króla Francji Ludwika XIV edyktu nantejskiego (1685) licznie emigrowali do Niderlandów. Kolejną grupę stanowili Niemcy, Belgowie, Brytyjczycy, Rosjanie oraz Polacy, którzy w XIX wieku podczas Wiosny Ludów masowo ściągali do Holandii¹⁵. Największy jednak strumień imigracji przypada na okresy związane z I oraz II wojną światową. W 1914 roku do Królestwa przybyło prawie milion obywateli Belgii, zaś w latach 30. XX wieku – Holandię zasiedlili mieszkańcy Niemiec pochodzenia żydowskiego¹⁶. Bezpośrednio po II wojnie światowej do Holandii licznie zaczęli emigrować mieszkańcy byłych kolonii holenderskich oraz, nieco później, imigranci zarobkowi z Europy południowej i Afryki, o czym sygnalizacyjnie będzie mowa w dalszej części artykułu.

Pierwsza konstytucyjna wzmianka o prawach mniejszości etnicznych w Holandii ukazała się w 1848 r., co wskazuje na otwarty stosunek Holendrów do obcokrajowców i pewne tradycje kulturowe związane z akceptacją cudzoziemców w granicach swojego kraju¹⁷. Na przestrzeni ostat-

¹⁴ Wettenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid, *Nederland als immigratiesamenleving*, SdU, Haga 2001, oraz w: <http://www.wrr.nl/publicaties/publicatie/article/nederland-als-immigratiesamenleving/> [18.02.2015].

¹⁵ Ustawa o cudzoziemcach z 1849 roku umożliwiła przybyszom podjęcie pracy i osiedlenie się na terenie Holandii. Była to pierwsza holenderska ustawa imigracyjna. Zob.: <http://vijfeeuwenmigratie.nl/term/Vreemdelingenbeleid#716-def> [20.01.2015].

¹⁶ Więcej: J. Balicki, M. Bogucka, *Historia Holandii*, Wrocław 1989.

¹⁷ Obecnie w Holandii żyje 11,1% imigrantów, w tym najliczniejszą grupę stanowią Turcy – 2,2%, Marokańczycy – 2,% oraz przedstawiciel diaspory postkolonialnej, tj. Surinamczy-

nich lat wyraźnie widać jednak zmianę w zakresie postrzegania „obcych” przez rodowitych Holendrów. Trwająca od lat debata w zakresie integracji mniejszości nierzadko ma swoje odbicie w tworzonej na nowo polityce imigracyjnej kraju. W obliczu europejskiego kryzysu, konfliktów wewnętrznych wielokulturowych społeczeństw, sporów co do próby redefinicji idei otwartości i tolerancji rodzi się – również i w Holandii – nowa wizja multi-kulturowego społeczeństwa¹⁸.

Zanim doszło do kontrowersyjnych w skali Europy zmian w zakresie integracji grup odmiennych kulturowo zamieszkujących Holandię¹⁹, ta przeszła proces, który ewoluując pozwolił na skryształizowanie się obecnej polityki wobec cudzoziemców, co nie świadczy oczywiście o zakończeniu prac rządu nad jej ostatecznym kształtem²⁰.

Imigracja z historycznego punktu widzenia postrzegana była w Holandii jako zjawisko uzależnione od specyficznych czynników kontekstowych, co miało wskazywać na jej przejściowy charakter. Początkowo zatem celem rządu była pomoc imigrantom w jak najszybszym powrocie do kraju pochodzenia²¹. Stąd działania prowadzone wobec mniejszości etnicznych

cy – 2% oraz Indonezyjczycy – 2,4%. Więcej: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Den Haag/Herleen, 9.02.2015.

¹⁸ Na przestrzeni ostatnich lat widoczna jest swoista kategoryzacja modeli holenderskiej integracji, stanowiąca mozaikę różnorodnych oczekiwań oraz potrzeb, tak ze strony imigrantów, jak i ludności rdzennej. Jeden z modeli, to zbiór wielokulturowej wspólnoty zgodnej w dalszej perspektywie czasowej z ideą wspierania religijnych oraz kulturowych różnic; drugi – wskazujący przewagę asymilacji, jako szansy na pełną integrację mniejszości przy umożliwieniu przejścia kultury przez większość oraz model trzeci (centralny), obejmujący grupy otwarte na udział w życiu społeczno-politycznym większości przy jednoczesnym hołdowaniu własnej kulturze i religii.

¹⁹ Zmiany w zakresie polityki imigracyjnej miały miejsce już w 2003 roku, kiedy na czele Ministerstwa ds. Imigracji i Integracji stanęła Rita Verdonk, która wprowadziła mocno kontrowersyjne zapisy ustawowe w sprawie imigrantów, m.in. Akt Integuracyjny, który obejmował wymóg złożenia przez potencjalnego nowego obywatela egzaminu państwowego testującego znajomość języka niderlandzkiego oraz holenderskiej polityki i zwyczajów. Zob.: M. P. Protasiewicz, *Integracja z zachowaniem własnej tożsamości. Holenderska polityka wobec imigrantów*, Wrocław 2008, s. 176-182.

²⁰ Ch. Bertossi, J. W. Duyvendak, *National models of immigrant integration: The costs for comparative research*, *Comparative European Politics* (2012) 10, p. 237-247.

²¹ W latach 60. oraz 70. aktywnie rekrutowano do Holandii pracowników zarobkowych z rejonu basenu Morza Śródziemnego, tj. Hiszpanii, Włoch, Turcji oraz Maroka. Na skutek błędów w umowach bilateralnych uwzględniających status oraz rozwiązania formalno-prawne (brak zapisu o wygaśnięciu kontraktu po zakończeniu pracy i konieczności powrotu do kraju pochodzenia) dla osób zatrudnionych czasowo na terenie Holandii tylko 17% z nich zdecydowało się na powrót. W większości byli to obywatele Włoch oraz Hiszpanii. Obywatele Turcji i Maroka osiedlili się w Holandii na stałe. W 1977 roku liczyli już 77 tys.

opierały się na strategii „integracji z zachowaniem własnej tożsamości”²². Pod koniec lat 70. na skutek licznych błędów w zakresie prowadzonych działań, które w sposób istotny zdeorganizowały prowadzoną przez rząd politykę wobec mniejszości²³, imigranci czasowo zamieszkujący Holandię zdecydowali się w imię litery obowiązującego wówczas prawa pozostać w Holandii na stałe, co automatycznie spowodowało zmianę rządowych ustaleń względem zasiedlających kraj imigrantów.

Nowe rozwiązania miały przynieść lata 80. Po raz pierwszy wprowadzono wówczas *Politykę wobec Mniejszości Etnicznych*. Naczelnym jej przesłaniem było przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu grup odmiennych kulturowo, co w efekcie zaowocowało przyznaniem imigrantom praw wyborczych (1985)²⁴. Niedostatecznie starannie jednak przygotowany plan wobec mniejszości nie spełnił pokładanych przez rząd oczekiwań. W 1989 roku raport Rady Naukowej do spraw Polityki Rządu (*Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid*) krytycznie odniósł się do zbyt, zdaniem Rady, liberalnej polityki wobec mniejszości. Działania bowiem państwa pomagające imigrantom zachować własną kulturę, religię oraz język w dłuższej perspektywie miały utrudnić im udział w życiu publicznym i w konsekwencji doprowadzić do integracji, segmentacji oraz separacji społecznej²⁵.

Kolejne zmiany nastąpiły w 90. latach, kiedy uznano, że polityka wobec mniejszości etnicznych winna koncentrować się nie na grupach – jak to miało miejsce – a na jednostkach. To jednostka, jak argumentowano, ponosi odpowiedzialność obywatelską wobec państwa²⁶. Wskazano w związku z powyższym na konieczność edukacji imigrantów w obszarze partycypacji społeczno-politycznej. Elementem zdecydowanie wyróżniającym program

osób. Więcej w: M. van der Werf, *The Educational Priority Policy in Netherlands. Content, Implementation and Outcomes*, Haga 2005, p. 17-42 oraz <http://geschiedenis24.nl/andere-tijden/aflevering/2010-2011/Gastarbeiders-hoe-meer-beter.html> [03.03.2015].

²² P. M. Protasiewicz, *Integracja ...*, op. cit., s. 135-140.

²³ Między innymi prowadzono równoległe dwie wykluczające się strategie wobec imigrantów. Jedna dotyczyła remigracji niepotrzebnych już pracowników, druga zaś miała na celu ich zintegrowanie. W konsekwencji prowadzonych działań doszło do chaosu i ogólnego bałaganu. Por.: P. M. Protasiewicz, *Integracja ...*, op. cit., s. 45-49.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Więcej w: WRR, *Allochtonenbeleid (policy towards foreigners)*, Haga: SDU, 1989.

²⁶ R. Penninx, Bridges between research and policy? The case of post-war immigration and integration policies in the Netherlands, *International Journal on Multicultural Studies*, vol. 7, No 1, 2005, p. 33-48.

integracyjny lat 90. była istotna zmiana związana z decentralizacją polityki wobec mniejszości²⁷.

Na początku XXI wieku holenderska polityka imigracyjna dokonała nagłego zwrotu na skutek, obowiązującej od 2003 roku, nowej strategii integracyjnej. Polityka *Nowego Stylu* zmieniła dotychczasowy model uprawianej polityki wobec mniejszości z liberalnej (multikulturowej) na bardziej radykalną, zwiększając wymagania wobec imigrantów w zakresie ich adaptacji w nowej kulturze, reguł funkcjonowania w społeczeństwie demokratycznym, konieczności integracji ze społeczeństwem holenderskim, tj. m.in. akceptowania europejskich wartości oraz znajomości kultury i języka niderlandzkiego²⁸.

Zasadnicza jednak zmiana polityki wobec mniejszości dokonana została w 2010 roku, kiedy wybory parlamentarne wygrała, obok VVD (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie*) i CDA (*Christem Democratisch Appel*), zajmując trzecie miejsce w parlamencie, antyimigracyjna partia Geerta Wildersa – PVV (*Partij Voor de Vrijheid*)²⁹. Kontrowersyjny ze swoich antyislamskich wypowiedzi Wilders z powodzeniem do dziś funkcjonuje, zarówno w krajowym, jak i europejskim parlamencie.

Obecna polityka imigracyjna Holandii, parafrazując słowa Nebahat Albrayak jest zarówno „zapraszająca, kiedy to możliwe, jak i restrykcyjna, kiedy to niezbędne”³⁰. To najbardziej ostro skrojona polityka względem mniejszości etnicznych w całej Europie. Celem bowiem owej polityki jest ograniczenie napływu imigrantów oraz ich pobytu w Holandii, szczególnie tych, którzy mogą mieć problemy z integracją³¹. Ta wstępna selekcja ubiegających się o możliwość stałego zamieszkania, jeszcze przed przekrocze-

²⁷ Miało to zapobiec ewentualnemu rozproszeniu zadań oraz wzmocnieniu odpowiedzialności instytucji na poziomie krajowym, zostawiając w ramach wyznaczonych kompetencji większą swobodę podmiotom lokalnym w zakresie rozwiązywania problemów związanych ze zjawiskiem migracji. Więcej w: R. Penninx, *Bridges...*, op. cit.

²⁸ J. Pols, *Politiek nieuwe stijl*, Amsterdam 2005, p. 309.

²⁹ Jednym z haseł PVV była m.in. deportacja muzułmanów, którzy nie integrują się ze społeczeństwem holenderskim, czy propozycja wykreślenia z konstytucji zapisu o tolerancji wobec islamu. Więcej w: J. Pawlicki, W Holandii najpopularniejsi są dziś populiści, *Gazeta Wyborcza*, 03 marca 2009.

³⁰ http://www.parlement.com/id/vg09lljoe6z0/n_nebahat_albayrak [15.02.2014]

³¹ Na nową politykę składa się m.in. obowiązek zdania testu integracyjnego (*Wet Inburgering Buitenland*) jeszcze przez przyjazdem do Holandii, czy złożenie egzaminu ustnego z podstaw języka niderlandzkiego oraz wiedzy o społeczeństwie holenderskim. Za niedokonanie w/w czynności grożą sankcje w postaci grzywny, wstrzymanie wypłaty świadczeń, odmowie wjazdu, pobytu, czy wręcz odmowie nadania obywatelstwa holenderskiego. Zob.: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inburgering-en-integratie> [15.02.2015].

niem granicy Niderlandów, stawia ten kraj na niechlubnym pierwszym miejscu pod względem najbardziej restrykcyjnie uprawianej polityki imigracyjnej wśród wszystkich, warto jeszcze raz podkreślić, krajów europejskich. Z drugiej strony, niejako dla przeciwwagi, rząd holenderski wprowadził w życie szereg rozwiązań promocyjnych w ramach polityki imigracyjnej dla wysoko wykwalifikowanych imigrantów, którzy potencjalnie stanowić by mieli wartość dodaną dla holenderskiego rynku pracy³².

Holandia jest krajem o silnych podstawach wspólnotowych. Zrodzona z kompromisu między religiami i narodami wypracowała swój, unikatowy w skali Europy, model społeczny oparty na tzw. filaryzacji (*verzuiiling*)³³. Model ten, znany w Holandii od XIX wieku, stanowił³⁴ zaawansowaną formę organizacji społeczeństwa, w której poszczególne filary reprezentowane były przez własne, z punktu widzenia podziału społecznego, organizacje oraz instytucje funkcjonujące nie tylko w sferze politycznej, ale również społecznej oraz ekonomicznej. System ten okazał się z czasem jednak całkowicie nieskuteczny, szczególnie w odniesieniu do imigrantów o tradycjach islamskich³⁵.

Klęska, jaką ponieśli Holendrzy na polu integracji międzykulturowej sprawiła, że obecna polityka imigracyjna oddala się niebezpiecznie od idei wielokulturowego współistnienia, która – jak się wydawało – stanowiła silny splot z holenderską kulturą. Mało realnie rysuje się również próba zasymlowania mniejszości etnicznych (szczególnie pochodzenia muzułmańskiego, którzy stanowią zdecydowaną większość wśród imigrantów zamieszkujących Holandię)³⁶ z tak odmiennym przecież kulturowo oraz ideologicznie społeczeństwem holenderskim.

³² Jednym z nich jest możliwość zatrudnienia przez holenderskiego pracodawcę wysoko wykwalifikowanego pracownika-cudzoziemca bez starania się dla niego o zezwolenie na pracę. Wymagana jest natomiast oferowana przez pracodawcę płaca w wysokości istotnie przekraczającej wysokość przeciętnego wynagrodzenia w Holandii.

³³ J. C. H. Blom, *Pillarisation in Perspective*, *West European Politics* 2000, Vol. 23, No 3, p. 139-152.

³⁴ Można zaryzykować stwierdzeniem, że jeszcze w pewnym sensie model ten ma swoje współczesne przełożenie, biorąc pod uwagę zgodnie funkcjonujących obok siebie liberałów i konserwatystów, progresywnych i konserwatywnych mieszczan, protestanckich chłopów z Zelandii oraz katolików z Limburgii. Więcej w: P. Scheffer, *Het multiculturele drama*, *NRC Handelsblad*, 29 stycznia 2000.

³⁵ J. C. H. Blom, *Pillarisation in ...*, op. cit. oraz M. Wintle, *Pillarisation, Consociation and Vertical Pluralism in the Netherlands Revisited*. *A European Politics*, 2000, Vol. 23, No 3, s. 148-163.

³⁶ Por.: Scheffer P., *Druga ojczyzna. Imigranci w społeczeństwie otwartym*, Wołowiec 2010.

Problemy integracyjne w odniesieniu do mniejszości etnicznych, z jakimi przyszło się zmierzyć dzisiejszej Holandii, są na tyle poważne, że w pewnym sensie pozwalają zrozumieć ostry ton toczących się w tym kraju debat oraz coraz większy społeczny sprzeciw wobec napływu nowej fali imigrantów.

Polityka imigracyjna Szwecji – kontekst holenderski

Do wybuchu II wojny światowej Szwecja postrzegana była, jako kraj homogeniczny kulturowo oraz etnicznie. Chociaż źródeł wielokulturowych doświadczeń doszukiwać się już można w XVII i XVIII w., to dopiero okres powojenny spowodowany boorem gospodarczym w Europie można uznać za początek kształtowania się multikulturowych tradycji w Królestwie³⁷.

Pierwsi imigranci przybyli do Szwecji z ościennych krajów skandynawskich³⁸, kolejni z pozostałych rejonów Europy oraz krajów azjatyckich³⁹.

Szwecja w odróżnieniu od Holandii, od samego początku zakładała długookresową imigrację osiedleńczą, którą wpisała w aktywne działania na rzecz integracji imigrantów począwszy już od wczesnych lat 60. ubiegłego stulecia⁴⁰. Priorytetami szwedzkiej polityki imigracyjnej stały się więc już na wstępie otwarty rynek pracy oraz walka z dyskryminacją i wykluczeniem mniejszości przy wzmożonej aktywizacji społecznej i zawodowej nowoprzybyłych.

³⁷ Warto nadmienić jednak, że do pierwszej połowy XIX w. państwo szwedzkie prowadziło otwartą politykę wobec cudzoziemców. Do 1905 r. istniała swobodna wymiana ludności między Szwecją a innymi krajami. Dopiero w 1906 r. wprowadzony został obowiązek meldunku dla obcokrajowców, a w 1914 r. uchwalono prawo o wydaleniu cudzoziemca z granic państwa. W 1927 r. do szwedzkiego ustawodawstwa wprowadzono po raz pierwszy specjalne prawo o cudzoziemcach. Zob.: E. Muciek, *Nowe mniejszości w procesie kształtowania społeczeństwa wielokulturowego na przykładzie Szwecji*. Red. E. Godlewskiej i M. Lesińskiej-Staszczuk, Lublin 2013, s. 139-140.

³⁸ Warto zaznaczyć, że w 1943 roku Szwecja zniosła obowiązek pozwoleń na pracę dla obywateli krajów nordyckich, a w 1954 r. podpisała konwencję o wspólnym rynku pracy. Trzy lata później dodatkowo zniesiono wewnętrzną kontrolę graniczną.

³⁹ <http://focus-migration.hwwi.de/Sweden.6245.0.html?&L=1> [14.04.2015]

⁴⁰ W 1965 r. wszyscy imigranci uzyskali prawo do bezpłatnej nauki języka szwedzkiego; w 1967 r. powstało pierwsze gminne biuro ds. imigrantów; w 1967 r. raport powołanego wcześniej zespołu ds. imigrantów stał się podstawą do przyjęcia przez parlament podstawowych założeń polityki wobec cudzoziemców, które skutkowały przyjęciem ustawodawstwa o cudzoziemcach i obywatelstwie w 1969 r. Więcej w: E. Muciek, *Nowe...*, op. cit., s. 140.

Lata 70. cechowały Szwecję wyteżonymi działaniami na rzecz imigrantów. Opublikowany w 1974 r. raport „Imigranci i mniejszości narodowe” stał się podstawą do przyjęcia przez parlament głównych kierunków oraz celów polityki imigracyjnej w myśl równości, wolności, wyboru oraz współpracy⁴¹. Dwa lata później (1976 r.) wprowadzono dla imigrantów bierne i czynne prawo wyborcze w wyborach na poziomie gminy i prowincji. Podobne rozwiązania w celu zintegrowania mniejszości poprzez ich udział w życiu publicznym zastosowała, dopiero kilka lat później Holandia (1985 r.).

Zarówno Szwecja, jak i Holandia opowiedziały się za koncepcją budowy silniejszych więzi społeczno-kulturowych i stworzeniem równych szans imigrantom. Zapisy w szwedzkiej i holenderskiej konstytucji świadczą o potraktowaniu kwestii mniejszości, jako priorytetowej w zakresie integracji⁴².

Polityka wobec mniejszości etnicznych prowadzona była przez kolejne rządy w sposób przemyślany i celowy. Na przestrzeni 70. i 80. lat dokonano wielu istotnych zmian, m.in.: w prawie o cudzoziemcach (1976 r.)⁴³, czy w prawie o naturalizacji cudzoziemców (1979 r.)⁴⁴. Przygotowano również raport *Polityka wobec imigrantów i mniejszości narodowych* (1984 r.)⁴⁵. Istotnym również jest przejście od polityki asymilacyjnej na rzecz polityki integracyjnej, co wskazuje na przeciwny od holenderskiego kierunek reform w zakresie polityki wobec mniejszości⁴⁶. Działania te rozpoczęte w pierwszej połowie lat 70. trwają do chwili obecnej.

⁴¹ Więcej w: Ch. Westin, *Equality, Freedom of Choice and Partnership: Multicultural Policy in Sweden*, In: *Management of Cultural Pluralism in Europa*. Ed. J. W. Dacyl Stockholm 1995, p. 45-71.

⁴² Artykuł 22 Aktu o Formie Rządu Konstytucji Szwecji stanowi: „Cudzoziemiec na terytorium Królestwa zrównany jest z obywatelem szwedzkim (...)”, w: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/szwecja.html> [19.02.2015]. *Konstytucja Królestwa Szwecji*, wyd. 2 zm. i uaktualnione, tłum. Krzysztof Dembiński, Marian Grzybowski, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000 oraz Artykuł 1, Tytuł Pierwszy, Podstawowe Prawa Konstytucji Królestwa Holandii: *Wszyscy, którzy przebywają w Holandii są traktowani jednakowo w podobnych okolicznościach. Niedopuszczalna jest jakkolwiek dyskryminacja z powodu wyznania, światopoglądu, przekonań politycznych, rasy, płci lub z innych przyczyn*, w: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/holandia.html> [19.02.2015]. *Konstytucja Królestwa Holandii*, tłum. Andrzej Głowacki, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003.

⁴³ E. Muciek, *Nowe...*, op. cit., s. 139-142.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Przyp. aut.: holenderska polityka integracyjna z istotnym elementem tzw. *integracji z zachowaniem własnej tożsamości* miała miejsce do końca lat 80. Z początkiem lat 90.

Szwedzka polityka imigracyjna ewoluuje. Od połowy lat 80. zmienia częściowo swój charakter z polityki imigracyjnej na uchodźczą⁴⁷. Dochodzi do kolejnych fundamentalnych zmian w zakresie działań wobec imigrantów: odpowiedzialność za przyjęcie uchodźców przejmuje Państwowy Urząd Imigracyjny; zreformowana zostaje ustawa o nauczaniu języka szwedzkiego; wprowadzony nowy system zasiłku socjalnego; dokonana zmiana systemu subwencji dla ogólnokrajowych organizacji i gmin wyznaczonych imigrantów, powołany rzecznik ds. dyskryminacji imigrantów oraz komisja ds. zwalczania dyskryminacji etnicznej⁴⁸.

Zmiany prawne, które w sposób cykliczny mają miejsce w szwedzkiej polityce wobec mniejszości wskazują na niezwykle dbałość i precyzję działania⁴⁹. Świadczy o tym fakt powoływania stosownych instytucji do regulacji konkretnych kwestii związanych z imigrantami (m.in. rynku pracy, edukacji, integracji kulturowej etc.) w zakresie prowadzonej polityki⁵⁰. Szwedzka polityka imigracyjna, co istotne, nie jest strategią wyprzedzającą a reagującą na konkretne problemy związane z mniejszościami etnicznymi. Każdy nowy projekt jest zatem konsultowany społecznie, aby następnie mógł wejść w życie⁵¹.

Za symboliczny punkt graniczny wskazujący na wielokulturowy charakter Szwecji można przyjąć 1989 r. Ukazuje się wówczas encyklopedia zatytułowana *Wielokulturowa Szwecja (Det mångkulturella Sverige)*, która swoim pojawieniem się na rynku dała wyraz akceptacji zróżnicowania kulturowego i etnicznego kraju.

stopniowo zaczęła się zmieniać, aby po 2001 roku przejść do fazy ostrej społeczno-politycznej retoryki podnoszącej kwestię asymilacji imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym. Więcej w: P. Matusz Protasiewicz, *Integracja...*, op. cit., s. 176-182.

⁴⁷ Szwecja prowadzi politykę uchodźczą w sposób ciągły przez 80. i 90. lata XIX w. W 1999 r. znalazła się w czołówce krajów (tuż po Niemczech), które przyjęły w swoje granice najwięcej uchodźców (46% wniosków złożonych przez przybyłych zostało pozytywnie rozpatrzonych). Więcej w: Teka Komunikacji Politycznej i Stosunków Międzynarodowych, -OL PAN, 2009, 4, E. Muciek, *Wielokulturowość w Szwecji – projekt...*

⁴⁸ E. Muciek, *Nowe...*, op. cit., s. 141-142.

⁴⁹ Zob.: J. W. Dacyl, *Podstawy prawne szwedzkiej polityki migracyjnej i uchodźczej*, [w:] *Imigranci i społeczeństwo przyjmujące*, pod red. J. E. Zamojskiego, Warszawa 2000.

⁵⁰ Np. Urząd ds. Migracji (*Migrationsverket*), Ministerstwo Sprawiedliwości z Ministrem ds. Migracji i Polityki Azyłowej, Ministerstwo ds. Integracji i Równości Płci, Ministerstwo ds. Zatrudnienia oraz publiczne służby zatrudnienia etc.

⁵¹ Np. jednym z innowacyjnych rozwiązań jest rezygnacji z kontroli migracji za pomocą listy zawodów czy branż, gdzie odczuwalne były braki, na rzecz systemu regulowanego przez rynek i potrzeby pracodawców bez ingerencji instytucji kontrolnych. Zrezygnowano tym samym ze wstępnych kosztownych analiz rynku pracy.

Szwecja prowadzi mniej, jak się wydaje, restrykcyjną politykę wobec mniejszości, niż Holandia. Świadczy o tym choćby system adaptacji cudzoziemców i przyjmowanie uchodźców, który jest jednym z najbardziej rozwiniętych w Europie i najbardziej szczodrym⁵². Jako jedyny kraj Unii Europejskiej, Szwecja nie wprowadziła w ślad za innymi członkami Wspólnoty okresu przejściowego (2004-2007) dla nowych obywateli Unii i nie zamknęła przed nimi rynku pracy. Rok później dokonała deregulacji prawa pobytu i pracy cudzoziemców, co skutkowało większymi możliwościami zatrudnienia dla obcokrajowców również spoza Unii Europejskiej.

Według rankingu MIPEX1 (*Migrant Integration Policy Index*, 2010) oceniającego siedem obszarów uczestnictwa imigrantów w życiu społecznym w 31 krajach europejskich oraz Stanach Zjednoczonych, Szwecja znalazła się na pierwszym miejscu, jako kraj najbardziej sprzyjający integracji mniejszości. Ocena MIPEX obejmowała m.in.: partycypację polityczną, dostęp do obywatelstwa, przeciwdziałanie dyskryminacji, dostęp do rynku pracy oraz edukację⁵³. Wysoka ocena Szwecji koresponduje z najwyższą w historii kraju liczbą imigrantów, która została przyjęta w jej granice w 2012 r. Był to wzrost o 19% w stosunku do 2011 roku⁵⁴. Zaledwie w ciągu jednego roku, tj. 2013, do Szwecji przybyło 120 tys. nowych imigrantów⁵⁵.

To co wyróżnia Szwecję od innych krajów wielokulturowych, to założenia systemowe, które mają swoje odbicie w polityce imigracyjnej ostatnich dekad. Ta nastawiona długookresowo strategia względem mniejszości zaowocowała sprawdzonymi rozwiązaniami na obszarze instytucjonalnym oraz infrastrukturalnym⁵⁶. Szwedzka polityka imigracyjno-integracyjna będąc elastyczną nie zamyka się na nowe rozwiązania. Otwarta na cudzoziemców weryfikuje dziś imigranta pod względem jego kompetencji, wykształcenia oraz aktywności zawodowej i społecznej. Ocenę zaś pozostawia pra-

⁵² Więcej w: E. Muciek, *Nowe...*, op. cit., s. 153. Zob. też: M. Cutts, *Uchodźcy świata 2000 – 50 lat pomocy humanitarnej*, Warszawa 2000, s. 350-356.

⁵³ <http://ed.frog.org.pl/mipex.html> [22.01.2015]

⁵⁴ Centralne Biuro Statystyczne (*Statistiska Centralbyrån*), <http://www.scb.se>.

⁵⁵ Ibidem, http://www.scb.se/en_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-projections/Population-projections/Aktuell-Pong/14505/Current-forecast/The-future-population-of-Sweden-20132060/91832/ [23.02.2015].

⁵⁶ M. Lesińska, R. Stefańska, *Polityka migracyjna oraz rozwiązania dotyczące dostępu cudzoziemców do rynku pracy*, Raport o rozwiązaniach przyjętych w wybranych państwach Unii Europejskiej, Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010, s. 14-19.

codawcom oraz rynkowi pracy⁵⁷. Z drugiej strony, będąc sztandarowym państwem opiekuńczym jest jednocześnie najhjojniejszym krajem dla imigrantów (ostatnio dla mieszkańców Syrii oraz Somalii) szukających schronienia przed zawieruchą wojenną, czy prześladowaniami⁵⁸.

Ten pozytywny obraz Szwecji zakłócają jednak incydenty, które od czasu do czasu mają miejsce w kraju, tj. zamieszki wywołane przez imigrantów na peryferiach Sztokholmu w 2013 roku⁵⁹, czy protesty antyislamskiej Pegidy w Malmo 2014 roku⁶⁰. Obawy może budzić również antyimi-gracyjna partia Szwedzkich Demokratów (SD), której ostatnie sondaże przysporzyły 16,7% głosów⁶¹.

Końcowe uwagi i wnioski

Wdrażanie skutecznej polityki integracyjnej jest ważne nie tylko dla stabilności i spójności poszczególnych państw członkowskich, ale również dla Unii Europejskiej, jako całości. Zarówno Holandia, jak i Szwecja kreują swoje polityki względem mniejszości etnicznych na bazie swoich oraz europejskich doświadczeń konsultując jednocześnie nowe rozwiązania z własnym społeczeństwem. Nie zamykają się również na nowe sugestie płynące z Brukseli.

Wydaje się, że w obliczu kryzysów, w jakie obfituje XXI wiek, holenderska i szwedzka strategia wobec imigrantów – wykazująca dużo podobieństw, jak i różnic – w dużej mierze (również w przypadku Holandii) zdaje trudny egzamin integracyjny. Świadczyć o tym mogą dane statystyczne, rankingi integracyjne, jak również wzmożony ruch emigracyjny do Holandii i Szwecji. Stan liczbowy nowych obywateli – imigrantów zarobkowych czy uchodźców – rośnie dziś w sposób kontrolowany przez poszczególne rządy na bazie, różniących istotnie (mimo wielu niekwestionowanych podobieństw) te dwa kraje; polityk imigracyjnych: „miękkiej” szwedzkiej oraz „twardej” holenderskiej.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ <http://www.migrationsverket.se/English/About-the-Migration-Board/Facts-and-statistics-/Statistics.html> [11.02.2015]

⁵⁹ <http://www.migrationpolicy.org/article/assessing-immigrant-integration-sweden-after-may-2013-riots> [11.02.2015]

⁶⁰ <http://natemat.pl/132879,antyislamska-pegida-protestowala-w-szwecji-na-kontrprotescie-byto-100-razy-wiecej-ludzi> [11.02.2015]

⁶¹ <http://www.voxeurop.eu/pl/content/news-brief/4864419-loefven-wiele-ryzykuje> [11.02.2015]

Rozwiązania przyjęte przez rządy Holandii oraz Szwecji w kwestiach integracji imigrantów korespondują z dyrektywami Unii Europejskich, co jest widoczne przywołując m.in. program Haski, czy program Sztokholmski. Ten ostatni obejmujący lata 2010-2014 stanowi kwintesencję prowadzonej przez te dwa kraje polityki wobec imigrantów opierającej się na sprawiedliwości, wolności oraz bezpieczeństwie. Szwedzkie *lagom, trygget* oraz *flexible* (umiarkowanie, bezpieczeństwo, elastyczność) jest również w pewnym sensie odzwierciedleniem holenderskiej tradycji filaryzacji (*verzuiling*), tj. konsensualnego podejścia do funkcjonowania w heterogenicznej zbiorowości, jaką jest wielokulturowe społeczeństwo.

Odrębną kwestią, ujętą w sposób sygnalizacyjny w niniejszym artykule z racji jego charakteru, jest problem mniejszości muzułmańskiej zamieszkującej Europę. Problem radykalizacji oraz terroryzmu stanowi dziś naczelną problem związaną z integracją muzułmańskiej części społeczeństwa⁶². Wydaje się, że nowe rozwiązania względem tej właśnie grupy mniejszościowej stanowią dziś wyzwanie, przed którym stoją wszystkie zróżnicowane kulturowo kraje europejskie, w tym również Holandia i Szwecja. Priorytetem zatem staje się integracja właśnie tych środowisk ze szczególnym uwzględnieniem młodego pokolenia muzułmanów, bowiem, to właśnie w tej grupie imigrantów dochodzi do swoistego renesansu religijności, który znacznie utrudnia integrację ze świeckim – w dużej mierze – społeczeństwem europejskim.

W europejskiej debacie dotyczącej migracji, relatywnie niedawno pojawił się jeszcze jeden wątek, polski – związany z rzekomym zagrożeniem, m.in. dla holenderskiego rynku pracy, płynącym ze strony imigrantów z Europy Wschodniej w tym obywateli Polski⁶³. Kwestia imigrantów „nowej” Unii Europejskiej stanowi dziś kolejny, ważny – w odniesieniu do zmieniającej się polityki imigracyjnej Wspólnoty – rozdział we wzajemnych relacjach.

Powyższe problemy mogą budzić uzasadniony niepokój, zważywszy, że retoryka względem imigrantów w całej Europie ulega zmianie kierując ją na tory prób zablokowania dalszej imigracji, czy wprowadzenia bar-

⁶² M. Ząbek, *Między piekłem a rajem – problemy adaptacji kulturowej imigrantów*, Warszawa 2012, s. 10-15.

⁶³ Ł. Zweifel, *Dynamika zmian w Holandii i ich odzwierciedlenie w systemie politycznym w XX i XXI wieku*, Katowice 2013, s. 161.

dziej wymagającej asymilacyjnej polityki wobec już przybyłych imigrantów⁶⁴.

Częste zmiany w zakresie prowadzonych polityk imigracyjnych potwierdzają tylko ciągły proces w zakresie kształtowania społeczeństwa wielokulturowego przez kraje europejskie, w tym przywołanymi w niniejszym artykule Holandię i Szwecję.

Bibliografia

Książki

1. Balicki J., Bogucka M., *Historia Holandii*, Wrocław 1989
2. Cutts M., *Uchodźcy świata 2000 – 50 lat pomocy humanitarnej*, Warszawa 2000
3. Kymlicka W., *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*, Washington 2012
4. Matusz Protasiewicz P., *Integracja z zachowaniem własnej tożsamości. Holenderska polityka wobec imigrantów*, Wrocław 2008
5. Scheffer P., *Druga ojczyzna. Imigranci w społeczeństwie otwartym*, Wołowiec 2010
6. Pols J., *Politiek nieuwe stijl*, Amsterdam 2005
7. Scheffer, *Druga ojczyzna. Imigranci w społeczeństwie otwartym*, Wołowiec 2010
8. van der Werf M., *The Educational Priority Policy in Netherlands. Content, Implementation and Outcomers*, Haga 2005
9. Wettenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid, *Nederland als immigratiesamenleving*, Haga 2001
10. WRR, *Allochtonenbeleid (policy towards foreigners)*, Haga 1989
11. Zweiffel Ł., *Dynamika zmian w Holandii i ich odzwierciedlenie w systemie politycznym w XX i XXI wieku*, Katowice 2013

Prace zbiorowe

1. Dacyl J. W., *Podstawy prawne szwedzkiej polityki migracyjnej i uchodźczej*. W: *Imigranci i społeczeństwo przyjmujące*. Red. J. E. Zamojskiego, Warszawa 2000

⁶⁴ <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/33-s-luty-2012/wielokulturowosc-w-europie-quadis> [26.04.2014]

2. Gul-Rechlewicz V., *Polityka mniejszościowa Królestwa Niderlandów – kontrowersje i dylematy*. W: *Spoleczne dylematy Europy*. Red. D. Gizickiej, Toruń 2009
3. Muciek E., Wielokulturowość w Szwecji – projekt polityczny i praktyka społeczna, „*Teka Komunikacji Politycznej i Stosunków Międzynarodowych*”, OL PAN, 2009, nr 4
4. Muciek E., *Nowe mniejszości w procesie kształtowania społeczeństwa wielokulturowego na przykładzie Szwecji*. W: *Mniejszości narodowe w państwach Unii Europejskiej. Stan prawny i faktyczny*. Red. E. Godlewska i M. Lesińska-Staszczuk, Lublin 2013
5. Ch. Westin, *Equality, Freedom of Choice and Partnership: Multicultural Policy in Sweden*, In: *Management of Cultural Pluralism in Europe*. Ed. J. W. Dacyl Stockholm 1995, p. 45-71

Artykuły w czasopismach

1. Bertossi Ch., Duyvendak J. W., National models of immigrant integration: The costs for comparative research, *Comparative European Politics* (2012) 10, p. 237-247
2. Blom J. C. H., Pillarisation in Perspective, “*West European Politics*”, 2000, vol. 23, No 3
3. Pawlicki J., W Holandii najpopularniejsi są dziś populiści, „*Gazeta Wyborcza*”, 3.03.2009
4. Penninx R., Bridges between research and policy? The case of post-war immigration and integration policies in the Netherlands, “*International Journal on Multicultural Studies*”, Vol. 7, No 1, Amsterdam 2005
5. Scheffer P., Het multiculturele drama, “*NRC Handelsblad*”, 29.01.2000
6. Wintle M., Pillarisation, Consociation and Vertical Pluralism in the Netherlands Revisited, “*A European Politics*”, 2000, vol. 23, No 3

Dokumenty z witryny instytucji, organizacji

1. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0386+0+DOC+XML+V0//PL>
[12.02.2015]
2. http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=12892
[12.03.2015]

3. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0318+0+DOC+XML+V0//PL> [12.03.2015]
4. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0034_pl.htm [13.02.2015]
5. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52010XG0504%2801%29> [13.02.2015]
6. <http://www.wrr.nl/publicaties/publicatie/article/nederland-als-immigratiesamenleving/> [18.02.2015]
7. <http://vijfeeuwenmigratie.nl/term/Vreemdelingenbeleid#716-def> [20.02.2015]
8. <http://geschiedenis24.nl/andere-tijden/afleveringen/2010-2011/> [03.03.2015]
9. http://www.parlement.com/id/vg09ljoe6z0/n_nebahat_albayrak [15.02.2015]
10. <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/inburgering-en-integratie> [15.02.2015]
11. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/szwecja.html> [19.02.2015]
12. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/holandia.html> [19.02.2015]
13. <http://www.government.nl> [19.02.2015]
14. <http://biuletynmigracyjny.uw.edu.pl/33-s-luty-2012/wielokulturowosc-w-europie-quo-vadis> [26.01.2015]
15. http://ec.europa.eu/ewsi/en/EU_actions_integration.cfm [12.02.2015]
16. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32008L0115> [13.02.2015]
17. http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_pl.htm [12.02.2015]
18. http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/jl0034_pl.htm [13.02.2015]
19. http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm [13.02.2015]
20. <http://ed.frog.org.pl/mipex.html> [22.02.2015]
21. <http://www.migrationpolicy.org/article/assessing-immigrant-integration-sweden-after-may-2013-riots> [02.03.2015]

Dr Violetta Gul-Rechlewicz – politolog, absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego, adiunkt w Katedrze Europy Północnej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Specjalizuje się w problematyce związanej z etnopolityką w zakresie: Polityki imigracyjnej krajów europejskich, Praw

mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych oraz Komunikacji międzykulturowej w dobie globalizacji.